

INTERNASJONAL PRIVATRETT

Person-, familie- og arveretten

Marie Nesvik

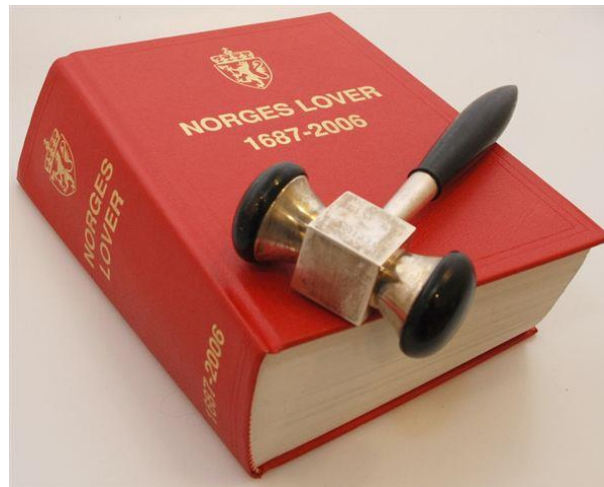
Bergman/Rossellini-affæren

Agenda

- 1) Problemet
- 2) Rettskildesituasjonen
- 3) Personretten
- 4) Familieretten
- 5) Arveretten

RETTSKILDESITUASJONEN

Kort om situasjonen i norsk rett

- I stor grad ulovfestet, få autorative kilder
- Nye Høyesterettsdommer etter Thues bok ble utgitt, bl.a.:
 - Rt. 2010 s. 488 (uskitte)
 - Rt. 2009 s. 1537 *Bokhandleren i Kabul* (personvernkrænkelser)
 - HR-2007-194-U (ektefellers formuesforhold)
- Litteratur:
 - Thue, Frantzen, Giertsen (TfR 95/261), Strøm Bull (TfR 93/525)
 - Generelle internasjonaltprivatrettslige fremstillinger (Gaarder/Lundgaard kap. X, XII og XIII)
 - Generelle familie- og arverettslige fremstillinger (Lødrup/Sverdrup s. 38-39, 91-92, 124-126 og Lødrup/Asland s. 38-40, 107-108)

Internasjonale konvensjoner hvor Norge er part

- Haagkonvensjonen av 1. juni 1970 om anerkjennelse av skilsmisser og rettslige separasjoner
- Haagkonvensjonen av 5. oktober 1961 om testamentformer, se al. § 54
- Se: http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=10#family

Nordiske konvensjoner

- Den nordiske familierettslige konvensjon av 6. februar 1931 (NB! Endret etter Thues bok ble gitt ut, jf. overenskomst 26. januar 2006, ikr. 1. des. 2008)
- Den nordiske konvensjon om arv og dødsboskifte av 19. november 1934 (NB! Endret etter Thues bok ble gitt ut, jf. overenskomst 1. juni 2012, ikr. 1. september 2015)

EU-forordninger

- Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27. november 2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 (*Brusssel II (bis)*)
- Rådets forordning (EF) nr. 4/2009 af 18. december 2008 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og samarbejde vedrørende underholdspligt
- Rådets forordning (EU) nr. 1259/2010 af 20. december 2010 om indførelse af et forstærket samarbejde om lovvalgsreglerne i forbindelse med skilsmisse og separation (*Roma III*)
- Rådets forordning (EF) nr. 650/2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv, og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis

EU-forordninger (ikke ikr.)

- Rådets forordning (EU) nr. 2016/1104 af 24. juni 2016 om indførelse af et forstærket samarbejde på området for kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i sager vedrørende de formueretlige virkninger af registrerede partnerskaber
- Rådets forordning (EU) nr. 2016/1103 af 24. juni 2016 om indførelse af et forstærket samarbejde på området for kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i sager vedrørende formueforholdet mellem ægtefæller
- Se: http://ec.europa.eu/justice/civil/family-matters/index_en.htm

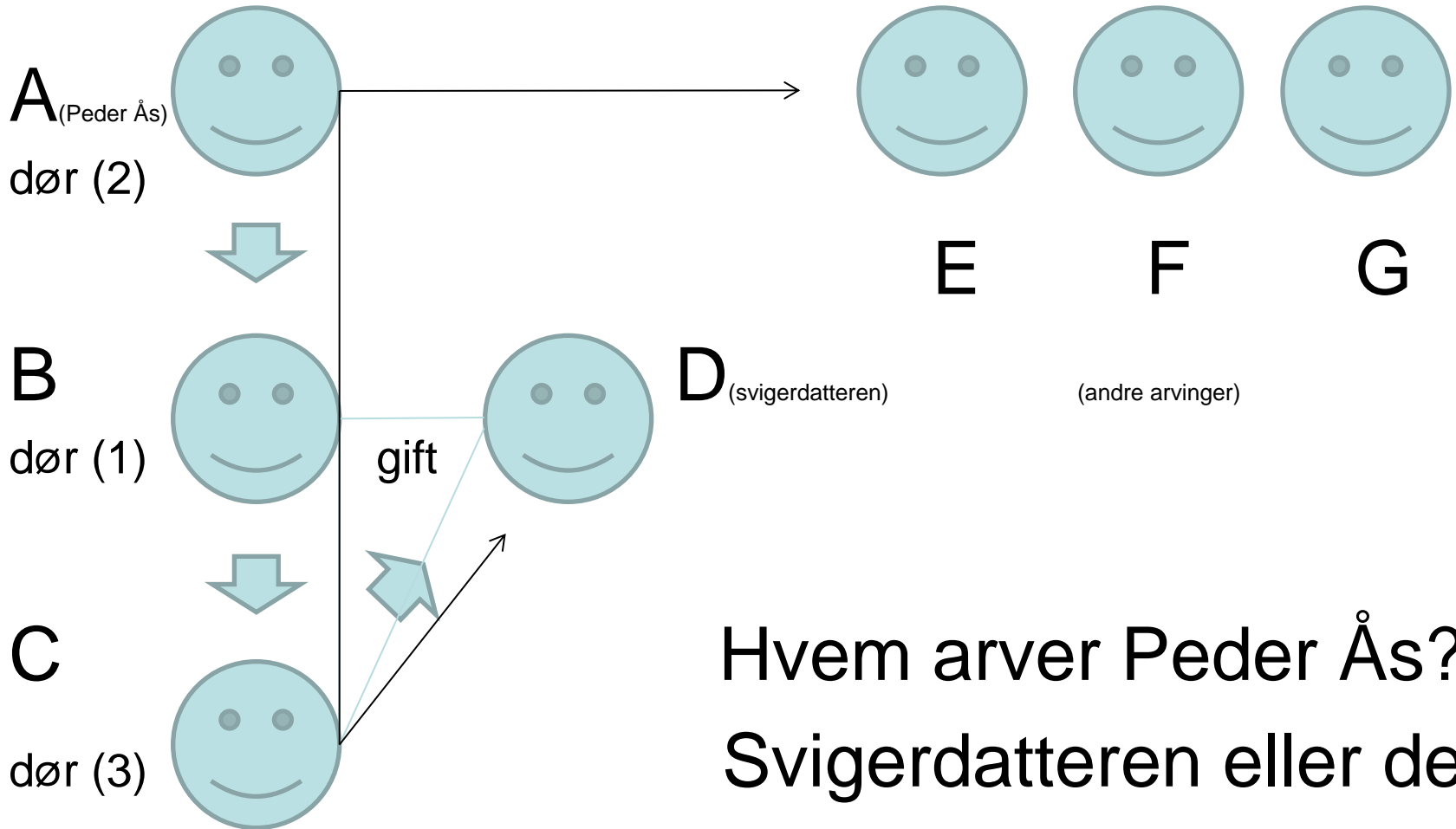
Nye norske lovfestede IPR-regler?

- Lov om forsvunne personar 12. mai 2015
nr. 27 § 2
- NOU 2007:16 Ny skiftelov
- NOU 2014:1 Ny arvelov

PERSONRETTE

Utvalgte emner

Eksempel 1 (rettsevne)

Hvem arver Peder Ås?
Svigerdatteren eller de
andre arvingene?

Personalstatuttet

=

vedkommende persons hjemlands rett

Domisilprinsippet vs. statsborgerprinsippet

Eksempel 2 (navnerett)

- En italiensk statsborger bosatt i Norge gifter seg i Norge og skifter navn til fordel for ektefelles navn
- I henhold til norsk rett blir det tidligere navnet borte eller til mellomnavn
- I henhold til italiensk rett blir det nye navnet lagt til det tidligere – men det tidligere navnet forblir eneste etternavn
- Hvilket navn skal hun/han ha i sitt pass?

Renvoi

- Spørsmål om personalstatuttet til en nordmann bosatt i Sverige
- Tilknytningsfaktor i norsk IPR: domisil (svensk rett)
- Tilknytningsfaktor i svensk IPR: statsborgerskap (norsk rett)
- Skal en norsk domstol legge norsk eller svensk rett til grunn?

Eksempler på andre lovvalgsregeler i personretten

- Spm. om spesiell rettsevne reguleres av det lands rett som regulerer selve rettsforholdet (virkningsstauet)
 - F.eks. vil spørsmål om en utlending har odelsrett til en norsk gård avgjøres etter norsk rett
- Reguleres spm. om erstatning ved personlighetskrenkelseser over landegrensene av skadestedets rett?
 - Se Thue s. 240 flg. og Rt. 2009 s. 1537

FAMILIERETTEN

Særlig om formuesordningen i
internasjonale ekteskap

Typetilfelle 1: to personer fra forskjellige land gifter seg

Typetilfelle 2: ektefeller flytter til et annet land

Jurisdiksjonsspørsmålet

- Hvilket lands domstoler som har kompetanse i saken bestemmer hvilket lands lovvalgsregler som får anvendelse
- Offentlig skifte: skifteloven § 8
- Privat skifte: alminnelige rettergangsregler
- Utenfor Luganokonvensjonens virkeområde, jf. art. 1 nr. 2 bokstav a
- EU-forordningene kap. II

Lovvalget – hovedregel

- Retten i ekteparets første felles domisilland etter vielsen:
 - Rt. 1942 s. 214
 - Rt. 1995 s. 1415: «norsk internasjonal privatretts regel om at formuesordningen iallfall som hovedregel bestemmes av loven i ektefellenes første felles domisilland»
- Prinsippet om formuens enhet
 - Gjelder imidlertid ikke i internordisk rett, jf. familierettskonvensjonen art. 3b

Hovedregelens utilstrekkelighet

- Eks. 1: Nordmenn som oppholder seg i utlandet i en avgrenset periode
- Eks. 1: Innvandrerpar fra utenfor EØS

Subsidiær regel

- Hovedregelen dekker ikke alle tilfeller – hvordan fyller det rettstomme rom?
 - Felles statsborgerskap?
 - Felles vanlig bosted?
 - Irma Mignon?
 - Stedet hvor partenes ekteskapelige samliv overveiende er lokalisert?
 - Grunnsetningen om den svakeste virkning?

EU-forordningen art. 26

1. I mangel af en lovvalgsaftale i henhold til artikel 22 finder en af følgende love anvendelse på formueforholdet mellem ægtefæller:
 - a. loven i den stat, hvor ægtefællerne havde deres første fælles sædvanlige opholdssted efter ægteskabets indgåelse, eller subsidiært
 - b. loven i den stat, hvor begge ægtefæller er statsborgere på tidspunktet for ægteskabets indgåelse, eller subsidiært
 - c. loven i den stat, som begge ægtefæller har den tætteste tilknytning til på tidspunktet for ægteskabets indgåelse under hensyntagen til samtlige forhold.
- ...

Uforanderlighetsgrunnsetningen

- Ektepar beholder den formuesordningen de har fått etablert, også ved statuttskifte
 - Rt. 1942 s. 214 *Boman Hansen*
- Kritisert i teorien, men husk:
 - Regulerer kun forholdet internt mellom ektefellene, ikke forhold til tredjemenn
 - Internasjonalt preseptoriske regler

Den nordiske familierettskonvensjon art. 3

«Formuesforholdet mellom ektefeller som er, og da de inngikk ekteskapet, var statsborgere i en kontraherende stat, skal bedømmes etter loven i den av statene hvor ektefellene bosatte seg da de inngikk ekteskapet.

Har begge ektefellene senere bosatt seg i en annen kontraherende stat og vært bosatt der i minst to år, skal denne statens lov komme til anvendelse i stedet. Har begge ektefellene tidligere under ekteskapet hatt bopel der, eller er begge ektefellene statsborgere i den staten, skal denne statens lov komme til anvendelse så snart de har tatt bopel der.»

Lovvalgsavtaler

- Avhjelper uklarheten i rettstilstanden – fremmer forutberegneligheten mellom partene
- Naturlig forlengelse av adgangen til å avtale formuesordning i intern rett
- Gjelder i mange andre stater
- Men: Foreligger tilstrekkelig rettslig grunnlag i norsk rett?

Typetilfeller

- Typetilfelle 1:
 - Utgangspunkt: fremmed rett
 - Avtale: norsk rett
- Typetilfelle 2:
 - Utgangspunkt: norsk rett
 - Avtale: fremmed rett
- Thue mener det er grunnlag for å godta partsautonomi i typetilfelle 1, ikke nødvendigvis i typetilfelle 2.

HR-2007-194-U

«Høyesteretts kjæremålsutvalg finner det klart at det er adgang til å inngå en lovvalgsavtale om formuesordningen, også når en slik avtale endrer et etablert lovvalg.»

Den nordiske familierettskonvensjon art. 3 a

«Ektefeller som omhandles i artikkel 3, kan avtale at loven i en kontraherende stat der en av dem har bopel eller er statsborger når avtalen inngås, skal anvendes på deres formuesforhold. En slik lovvalgsavtale kan også inngås før ekteskapet.

Om den ene av eller begge ektefellene under ekteskapet har tatt bopel i en annen kontraherende stat, kan ektefellene også avtale at loven i den kontraherende staten der de begge sist hadde bopel samtidig, skal anvendes.»

EU-forordningen art. 22

1. Ægtefæller eller kommende ægtefæller kan aftale, hvilken lov der skal anvendes på formueforholdet mellem disse ægtefæller, eller ændre deres valg, forudsat at loven er en af følgende:
 - a. loven i den stat, hvor ægtefællerne eller de kommende ægtefæller, eller en af dem, har deres sædvanlige opholdssted på tidspunktet for aftalens indgåelse, eller
 - b. loven i en stat, hvor en af ægtefællerne eller en af de kommende ægtefæller er statsborger på tidspunktet for aftalens indgåelse.
2. Medmindre ægtefællerne har aftalt andet, vil en ændring af valget af den lov, der skal anvendes på formueforholdet mellem ægtefæller, som foretages under ægteskabet, kun have fremadrettet virkning.
3. Enhver ændring med tilbagevirkende kraft af den lov, der skal anvendes i henhold til stk. 2, må ikke forringe tredjemandes rettigheder i henhold til den pågældende lov.

Praktisk oppgave

- Sabrine, en tunisisk statsborger bosatt i Tunis, og Youssef, en tunisisk statsborger bosatt i Norge, giftet seg i Tunis i 1980.
- Rett etter bryllupet bosatte de seg i Oslo, hvor de fikk fire barn.
- I 1990 flyttet familien til Tunis i forbindelse med at barna skulle gå på skole der. Det ble ikke meldt fra om utvandring til Folkeregisteret.
- I 2002 flyttet familien tilbake til Norge, og har etter det bodd i Oslo.
- Partene ble separert ved bevilling fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus i februar 2013, og skilt ved en domstolsavgjørelse i Tunis i oktober 2013. I forbindelse med skilsmissen ble Sabrine tilkjent 200 000 kroner i oppreisning. Avgjørelsen er anket av begge parter.
- I april 2013 begjærte Sabrine offentlig skifte i felleseieboet til partene ved Oslo byfogdembete.
- Youssef hevdet at skifteoppgjøret skulle skje etter tunisiske rettsregler (ifølge ham kom ikke hovedlovvalgsregelen til anvendelse) og at partene hadde fullt særeie.

Til neste gang:

- Hvilke problemstillinger reiser oppgaven?
- Hvilke rettslige grunnlag er relevante?
- Forsøk å løse saken!

ARVERETTEN

Utvalgte emner

Hvorfor det er viktig å ha kunnskap om internasjonal privatrett

- Per 1. januar 2016 sto innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for over 16 % av folkemengden i Norge

Kilde: ssb.no

- 1990: 1 av 10 ekteskap inngått med utenlandsk ektefelle
- 2001: 1 av 5 ekteskap inngått med utenlandsk ektefelle

Kilde: Benedicte Lie, «Stadig flere søker lykken med utenlandske ektefeller», *Samfunnsspeilet* 3/2004

- Per 1. januar 2012 var det registrert 20 594 fastboende nordmenn i Spania
- Gjennomsnittsalder: 53,5 år

Kilde: Spaniaavisen.no, 20. april 2012 (gjengivelse av tall fra det spanske statistikkbyrået)

Rettskildesituasjonen

- I stor grad ulovfestet, få autorative kilder
- Internasjonale kilder:
 - Haagkonvensjonen om testamentsformer, se al. § 54
 - Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte
 - (EUs arveforordning (gjelder ikke i Norge))
- Nye norske lovfestede regler?
 - NOU 2007:16 Ny skiftelov
 - NOU 2014:1 Ny arvelov

Jurisdiksjon

- De alminnelige domstolars kompetanse:
 - Tvl. § 4-3 (krav om tilknytning til Norge)
 - Tvl. § 4-4 (hovedregelen om alminnelig vernetting)
 - Tvl. § 4-5 (6) (særlig vernetting i arveforhold)
- Skifterettens kompetanse:
 - Sl. § 8
 - Utkast til ny skiftelov § 1-4, jf. NOU 2007:16
 - Forslaget er senere endret, jf. NOU 2014:1

Bopelsbegrepet

- Hva ligger i begrepet «**bopel**»?
 - Tvisteloven: *prosessuell bopel*
 - Skifteloven: *internasjonalprivatrettslig domisil*
- Utkast til ny skiftelov § 1-4 (1):
 - Skiftelovutvalgets forslag: «fast bosted»
 - Arvelovutvalgets forslag: «**vanlig bosted**»

Lovvalget - hovedregel

- Arvespørsmål avgjøres etter avdødes siste **domisillands** rett
- Forslag til ny arvelov § 68:

«Hvis arvelateren ikke har bestemt noe annet etter § 69, skal arveretten i den staten der arvelateren hadde sitt **vanlige bosted**, anvendes.»

Revnvoi

- Norsk sydenpensjonist dør bosatt i Spania
- Tilknytningsfaktor i norsk IPR: domisil (spansk rett)
- Tilknytningsfaktor i spansk IPR: statsborgerskap (norsk rett) (NB! Endret f.o.m. 17. august)
- Skal en norsk domstol legge norsk eller spansk rett til grunn?

Gjeldende rett

- Usikkert

Forslag til ny arvelov

- Ingen regulering i lovforslaget, men Arvelovutvalget uttalte følgende: «Utvalget mener ... at en tilbakevisning til norsk rett bør aksepteres, hvis ikke avdøde selv har bestemt hvilken stats arverett som skal anvendes ...»

Fast eiendom

- En engelsk statsborger flytter til Norge og dør senere her
- I arveoppgjøret inngår fast eiendom i England
- Skal den faste eiendommen underlegges arvestatuttet?

Gjeldende rett

- Arveovergangen skal skje under ett, uten noe skille mellom løsøre og fast eiendom (*universalsuksesjonsprinsippet*)
- Med mindre det dreier seg om et internordisk arveforhold – da skiller man mellom løsøre og fast eiendom, jf. den nordiske arverettskonvensjonen art. 13

Forslag til ny arvelov

- Ingen regulering i lovforslaget, og Arvelovutvalget uttaler seg heller ikke om spørsmålet

Valgadgang

- En norsk pensjonist bosetter seg i Spania
- Pensjonisten oppretter et testament, og inntar et lovvalg om norsk rett
- Etter noen år dør pensjonisten, og i forbindelse med uenighet om forståelsen av testamentet, anlegger en av arvingene sak for norske domstoler
- Skal domstol leggen legge norsk (jf. lovvalget) eller spansk rett (jf. hovedregelen) til grunn?

Gjeldende rett

- Usikkert
- Endringsoverenskomst til den nordiske arverettskonvensjonen art. 3a

Forslag til ny arvelov

- Arvelater kan bestemme at arveoppgjøret skal reguleres av retten i den stat der vedkommende er statsborger, jf. § 69

Uskifte

- Arverett eller familieformuerett?
 - To typetilfeller:
 - 1) «Innvandrerektekap»: Et utenlandsk ektepar, som har bodd i hjemlandet hele livet, flytter til Norge, hvor den ene etter en tid dør
 - 2) «Utvandrerektekap»: Et norsk ektepar par, som har bodd i Norge hele livet, flytter til et annet land, hvor den ene etter en tid dør
- Forutsetning: Den utenlandske retten har ingen uskifteordning

Typetilfelle 1: «innvandrerekteskap»

- Alt. 1: familieformuerett = utenlandsk rett
Resultat: lengstlevende kan ikke sitte i uskiftet bo
- Alt. 2: arverett = norsk rett
Resultat: lengstlevende kan sitte i uskiftet bo
- Hvilken løsning stemmer best med partenes forventinger?

Typetilfelle 2: «utvandrererekteskap»

- Alt. 1: familieformuerett = norsk rett
Resultat: lengstlevende kan ikke sitte i uskiftet bo
- Alt. 2: arverett
 - Arvestatuttet bygger på domisilprinsippet
 - Arvestatuttet bygger på statsborgerprinsippet

LB-2009-170094

«lengstlevendes krav på uskifte må kvalifiseres under arverettens lovvalgsregler, og ikke under familieformuerettens lovvalgsregler ...»